

14 באר הגולה

י שם בגמרא סב
כ שקת פב ל ברסות
כב מ שקת פב חלון
קה ג ברסות נה
ס שם צ נדה יג
וברסות מ

שְׁעָרֵי תְּשׁוּבָה

ראשו למדנה. וזמן בשו"ת יעב"ץ ח"א סימן מז, הביא בשם לקוטי הפירוש לרש"י, איתא ראשה למדנה. וזמן בשו"ת שב יעב"ץ סימן ג: [D] פורעו. עבה"ט. ובבש"י דף קי כ' שדעת האחרונים כל שאינו רואה פורעו אע"ג דרואה גופו נשומע טעושו שרי, כמשמעת מבקרא גבי שומרי טהרות, דלא כבלוש דמשמע דמחזק ביה שדה לעיד, ע"ש: [טז] ימין. עבה"ט. ובבש"י דף קי חולץ על הגמא"כ בזה וכתב להחלף בין רגליהם בבתייהן דבר קדשה ורגליהם טעמיה או אינו רגיל בשמיהן והוא אטר שפובר בשמאל ושאר מעשיו ברגליהם דעלמא, יש לו לקצת בזמן שלו שהוא שמאל דעלמא; וכן אם אינו רגיל בבתיבת דברי קדשה ורגיל בטעמים, אע"ג דמתמי' בשום זמן שפובר דברי קדשה, אינו מקרא לח"ש לזה ודרי הוא ככל אדם; ואם רגיל בבתיבת דברי קדשה ואינו רגיל בטעמים, מקצת בשמאל שלו שהוא ימין של אדם, ולא לקצת בזמין שלו שפובר; ואם הוא אטר בבתיבת בשמאל ושאר מעשיו בשמאל, אם הוא רגיל בבתיבת דברי קדשה, ואם רגיל במקצת בשמאל של אדם, ואם רגיל בטעמים ולא בבתיבה, לקצת בזמין דעלמא, ואם רגיל בשמיהן או אינו רגיל, הרי הוא ככל אדם ומקצת בשמאל של כל אדם. זאת תורת העולה מדבריו דיל. וזמן מבתיבת ברכה בשם מור וקציעה, שאשה גס' אין לקחון בזמין; והוא וזה ע"י פסאן להסתייג עליה כור, ע"ש. וזמן ובידאקריס מ"כ בפרש דברי חסדיו, ע"ש. אלא שבה"ש

באור הלכה

והמנהג להקל בהשליש עירוף. ומסתברא דבמקומותינו שהולכים במקומים ואין דרך לפרע את עצמו, גם להגביא יש להקל: * לא יקנה ביד ימין. עין במשנה ברורה. ואשר שכתב בשמאל ואשר מעשיו עושה במין, מצדדים הפרי מגדים וילבושי שו"ד יקנה בשמאל דעלמא, ולא אזילין בטר מתיבה דידה אף דהוא קושר בה תפלין, וכדלקמן בסיון כז"ה. ואם כותב במין ואשר מעשיו עושה בשמאל, יש לעין לפי טעמיהם, עין שם. ובספר כבוד-שור משמע דאם ידו השמאלית גילגל בכתיבת דבר קדשה ואינו גילגל לתראות טעמי תורה (עין שו"ד ברכות סב ע"א, וזה אינו נהוג אצלנו), והוא צלול ימין ולא יקנה בה, אלא יקנה בשמאל, ואינו שלו שהוא ימין כל אדם; ואם כותב בדברי קדשה במין ורגיל בזה, ואינו אסור משום צניעות, אלא שהיא חרפה ובושה לבגיד אדם, ומי שאין מבשרו (כ) מלפניו או מלאחריו. ואף-על-פי (כא) שרואה את גופו תפילין על ידוע השמאלית⁽⁹⁾. ועוד טעמים אחרים עין בגמרא⁽¹⁰⁾. וט האחרונים, דאשר יד שקל עניניו עושה בשמאל, מקנה בשמאל ד במין או להפך, עין בבאור הלכה: **יא (יח) דחקס**. ואפילו (כג) קטנים, יש בזה גס-כח מפני הסכנה, שלא יפגע שני הפרפושטא: אחר, (כד) לית לן בה: **(כ) אינן בשדה**. ולא שכיחי קשפים, לכן וכו'. אפשר דוקא לענין שאר דברים, אבל לענין צשבים יבשים שייב סעיף ה, עין בפרי-מגדים. כתב בהנהגות רבי עקיבא אינר בשם יתהה טגופות, שקא יבוא חבירו פתאם או בלי'לה יושב עליו: **יב (כ) וול** גלה עצמו עד שיישב (כ) וכהאי גוונא, כי לפניו יתברך חשט ברחוב, (כט) ורק שיזהר שלא יתהה במקום הלוח בניי אדם, כדי שלא לפנות בפניו. וכל זה לפנות, אבל להשתיין מתר אפילו ביום בפני ר דאיבא סכנתא אם יעמיד עצמו. ואשה לא תעמד להשתיין אפילו נגד משתנה ממש נגד פניו, לית לן בה: **יג (כג) על רגליו**. ויאמרו שפכה אינו מוליד, ויאמרו על בניו שאינם שלו: **(כד) אם לא וכ**

(יח) מִלְקָמָן יִימָן ז' סָעִיר ז' (ט) עֲלֵת־מִדּוּר וּפְרִי־מִגְדִּים וְאַרְצוֹת־הַסִּיחִים, וְלֹא כְּאֵלֶּה רָבָה: (ז) פְּרִי־מִגְדִּים: (כא) אֲרָצוֹת־הַסִּיחִים: (כב) מִשְׁלֵה־
(כג) בֶּחַ וּבְכֹר־שׁוֹר וְאַרְצוֹת־הַסִּיחִים: (כד) מִגְדּוֹאֲרָהֶם: (כה) אֲרָצוֹת־הַסִּיחִים: (כו) רִשִׁי: (כז) עֵץ פְּרִי־מִגְדִּים: (כח) מִגְדּוֹאֲרָהֶם: (כט) פְּשׁוּט, וְלֹא גֶרֶ
מֵאֲבָנוּ סָבִינוּ וּמִשְׁאֹל, בִּיק ג': (ל) מִגְדּוֹאֲרָהֶם: (לא) חִירָאֲדָם: (לב) תַּסְפּוֹת:

הלכות הנהגת אדם בבקר סימן ג ד

ביאורים ומוספים

[ביה"ל ד"ה לא יקנה]

ואם כתב בדין וישאר מעשר עושה בשמאל⁽¹⁴⁾.

(14) שבצור כזה, לדעה הראשונה המובאת בשו"ע לקמן (סי' כז ס"ח) יש להניח את התפילין על יד ימין, ולדעה השנייה המובאת בשו"ע שם מניח על יד שמאל. נראה ביה"ל שם (ד"ה והכי נהוג), שאם יכול לעשות את שאר מעשיו אף בימין אלא שנוח לו לעשותם בשמאל, הרי הוא נחשב כשולט בשתי ידיו.

[משנ"ב ס"ק כד]

או על-ידי מטלית עבה⁽¹⁵⁾.

(15) אמנם, להלן (בס"ק כט) כתב שיש המפקקים על עיצה זו, משום שאנחנו לא יודעים את שיעור עביה של מטלית זו.

[משנ"ב ס"ק לא]

ואם משהא עצמו לקטנים⁽¹⁶⁾, עובר משום 'בל תשקצו'⁽¹⁷⁾ ומשום 'שלא יהיה עקר'⁽¹⁸⁾.

(16) ואם אינו מתאווה לנקביו כל כך, ואינו מרגיש אלא התעוררות בעלמא, כתב לקמן (סי' צב ס"ק י וסי' רכז ס"ק י) שאינו עובר משום 'בל תשקצו'. ובגדר הדבר כתב הא"א (בוטשאטש, סי' ז), שאם כשמיסח דעתו אינו מרגיש שצריך לנקביו, אינו עובר לא משום 'בל תשקצו' ולא משום 'לא יהיה עקר'. ובספר ארחות רבנו (ח"א עמ' יד) הובא, שהגרי"י קניבסקי נהג כהא"א, שבאופן זה אינו נחשב אלא כגירוי בעלמא.

ולענין איסור אמירת דברי תורה, קריאת שמע וברכות למי שנצרך לנקביו, כתב לקמן (סי' צב ס"ק ז) שנוהג בכל מי שאינו יכול להעמיד את עצמו עד פרסה, אפילו שאינו מתאווה כל כך בשיעור שיש בו משום איסור 'בל תשקצו'. אמנם, מי שהודמנה לפניו ברכה ואם לא יברך בשעה שנצרך לנקביו יפסיד את הברכה, כתב לקמן (סי' רכז שם) שנחלקו אחרונים בדינו. ואם יכול להעמיד את עצמו כדי שיעור פרסה, ראה מה שכתב לקמן (סי' צב שם) ובמה שכתבנו שם.

(17) איסור זה, כתב לקמן (סי' צב שם) שאינו אלא מדרבנן. ומי שיש לו חולי השלשול, ורפואתו היא לצצור את עצמו ולהשהות נקביו, כתב הנימוק אורח חיים (ס"ק ג) שאינו עובר בזה על איסור 'בל תשקצו'.

(18) וכתב החו"א (אה"ע"ז סי' יב ס"ק ז), שבזמנינו השתנו הטבעים ויש רק צינור אחד הן לזרע והן למים, וכתב במשנ"ב ביצחק יקרא, שלדעה החזו"א לא שייך בזמנינו איסור של 'לא יהיה עקר'.

[משנ"ב שם]

גם האסור 'בל תשקצו' נדחה מפני כבוד הבריות⁽¹⁹⁾, כגון הפשעה ונקביו עד שיקצץ מקום צנוע ויהא גנאי⁽²⁰⁾.

(19) ובענין היתר כבוד הבריות במקום איסור דרבנן, משמע לקמן (סי' יג ס"ק טו) שנוהג אפילו באופן שאין בזה אלא גנאי קטן בלבד.

וכבוד הבריות, כתב לקמן (שם ס"ק יב) שהוא נמדד לפי טבע האדם, ואם אינו מתבייש אין בו משום כבוד הבריות.

(20) וכגון מלמד תורה או דורש לרבים ובאמצע נצרך לנקביו אפילו הגדולים, כתב לקמן (סי' צב ס"ק ז) שמותר להשהות עצמו מפני כבוד הבריות.

ומי שמתפלל בציבור ובאמצע תפילתו נתעוררה לו תאוה כל כך עד שיש בזה משום 'בל תשקצו', כתב לקמן (שם ס"ק יא) שאם יכול לעצור את עצמו עד שיגמור את התפילה, לכל הדעות אין להפסיק מפני כבוד הבריות.

ואפילו להתחיל להתפלל כשהוא צריך לנקביו, כתב בביה"ל לקמן (שם ס"א ד"ה היה צריך) שאם אין בו משום 'בל תשקצו' ויש בכך משום כבוד הבריות [כגון שיץ שצריך לנקביו קודם חזרת השיץ] מותר לו להתחיל, אמנם כשיש בכך משום 'בל תשקצו', הסתפק (שם) בדינו ונשאר בצ"ע גדול.

ומי שעלה לבימה לקרוא בתורה ונצרך לנקביו, כתב בביה"ל שם,

שמפני כבוד הבריות מותר לו להמשיך בקריאתו. ובעל קורא קבוע שנצרך לנקביו, כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פ"י הע' סז) שאף אם עדיין לא התחיל לקרוא, מ"מ אם יש לו בושה גדולה אם ימנע מלקרוא, אולי יש להקל.

[משנ"ב שם]

פי צוה' במקומה במשהו, כמו שכתב בסימן עו סעיף ה'⁽²¹⁾, וטוב לרחץ פי הטבעת במים או ברחץ⁽²²⁾.

(21) ואם אינה נראית אפילו כשהוא יושב, כתב שם (בס"ק יט) שמותר, שהרי לא ניתנה תורה למלאכי השרת.

(22) ולקמן (סי' עו ס"ק יח) כתב שיש לו לאדם להתעורר ולראות תמיד שיהיה נקי פי הטבעת שלו ולרחצו במים או ברוק, כדי שלא ישאר שם אפילו משהו צואה. ואף אם מקנח בניירות שלנו שקינחם טוב, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פמ"ד תשובה ב) שצריך לקנח במים. אמנם הגר"ח קניבסקי הורה (דעת נוטה עמ' צט) שכיום שיש לנו נייר יפה לקינוח הוא שזה במעלתו לרחיצה במים.

סימן ד

דיני נטילת ידים

[משנ"ב ס"ק א]

יש על זה שני טעמים: הראשון כתב, לפי שינויים של אדם עסקניות הן, ואף אפשר שלא יצא בכשר המטבח בליילה⁽¹⁾, לזה תקנו חז"ל ברכה על הנטילה לקריאת שמע ולתפלה⁽²⁾.

(1) ומי שישן בלילה עם כפפות, שבוהאי לא נגע במקום מטונף, כתב בביה"ל להלן (סי' ג ד"ה אם היה נעור), שלשיטת הראש אין צריך ליטול ידיו בבוקר אלא משום רוח רעה ובלי ברכה.

(2) ומי שידוע שידיו מטונפות, לשיטת הראש חייב לברך 'על נטילת ידים' אף לשאר תפילות, כמובא לקמן (סי' ז ס"ק ג) בשם ארצות החיים. אמנם לענין הלכה כתב (שם), שמי שעשה צרכיו לגדולים ורוצה להתפלל, אף על פי שלשיטת רוב הפוסקים חייב לברך 'על נטילת ידים', מ"מ אין לזוז מפסק השו"ע שם (ס"א), שיטול בלא ברכה.

[משנ"ב שם]

ולהלכה אנו תופסים כשני הטעמים לחמרא לענין נטילה⁽³⁾.

(3) ובביה"ל לקמן (סי' קג ס"ב ד"ה ועיין לעיל) כתב: 'דקימא לן דלא נתקנה נטילת ידים בשחרית דנעשה בריה חדשה, וכדלעיל בסימן ד במג"א סעיף קטן א'.

[משנ"ב שם]

ואם לא ברך על נטילת ידים קדם התפלה, שוב לא יברך אחר התפלה לכלי עלמא⁽⁴⁾.

(4) ובטעם הדבר כתב החי' אדם (כלל ז ס"ה), שתפילה היא במקום קרבן וצריך אדם לקדש את עצמו בנטילת ידים ככהן לפני עבודתו, ועל כן לא ניתן להשלימה לאחר התפילה. והובא בשם הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פ"ב הע' פה), שלאחר התפילה היינו לאחר תפילת לחש.

[משנ"ב ס"ק ב]

ואין צריך להמתין על הנגוב, וגם הנגוב אין מעכב⁽⁵⁾ וכו', אצל דעת הפוסקים אין כן⁽⁶⁾. כתב בסדר היום שלא יגע במלבושיו עד שילב⁽⁷⁾.

(5) ולענין נטילת ידים לאחר שעשה צרכיו, כתב בשעה"צ לקמן (סי' קסה ס"ק ט) שטוב שישפשף ידיו זו בזו לאחר הנטילה קודם שיברך, משום נקיות.

(6) ולברך ברכות וללמוד תורה קודם שנטל ידיו, כתב להלן (ס"ק סא) שאם יש לו מים ראוי להחמיר כדעת הזהור שלא לברך כשרוח רעה על ידיו עד שיתלכ במים, ושלא כדעת הפמ"ג שדי אם יניקה ידיו בלי מים.

(7) ולענין לבישת הכיפה קודם נטילת ידים, הורה הגרש"ז אויערבך (אשי ישראל פ"ב הע' כג) שנוהגים ללושזה.

יום ד' י"ב ניסן תשע"ה

באר הגולה ח

הלכות הנתינת אדם בפקר סימן ג ד

(פרוש, קרקע שאינה בתולה, אלא כגון של ארץ חרושה): **יד** * וזהו שלא יאחז באמה וישתין, אם לא מעטרה (יג) (כה) ולמטה, (כו) מפני שמוציא שכבת זרע לבטלה, **זא** אלא אם כן (כו) הוא נשוי. ומדת חסידות לזהר אפלו (יד) (כה) הנשוי: **טו** ואפלו מי שאינו נשוי מתר לסע (כט) בביצים: **טז** * לא התר לנשוי לאחז באמה אלא להשתין, אבל (טו) (ל) להתחבף לא: **יז** המשהה נקביו עובר משום (ט) [טז] (לא) בל השקצו:

ד דיני נטילת ידים, ובו כ"ג סעיפים:

א (א) אירחץ ידיו (ב) ויברך על (ב) נטילת ידים: (הגה ויש אומרים (ג) גם אפר יצר, א נכוח ס

שערי תשובה

והבכ"ש דף קיא העלה דבחל אף באגני בליס אין לקח מעוה משום פשעים, ע"ש: [טז] כל תשקצו. עכ"ט. וכן בתבואות שור בירחצה סימן יג ס"ב כ שפסוק דהא דמשה נקביו שעובר על כל תשקצו אם היא מדארתא או מדרבנן, ויש כתב מהר"ם דאמר חמשה אמריא אעקר מפרקא דריה, ע"ש. וכן מ"ש בשו"ת בית אפרים חלק אה"ע סימן ב מ"ש בזה. וכן לקח סימן צב. וכתב בספר ערך לחם למהריק"ש דמשהה מלהפית אינו עובר בכל תשקצו עין סימן קכ, עכ"ל. וכן כמג"א סוף ס"ק ד:

[ב] נט"י. עכ"ט. וכן במחזיקי ברכה בשם אור צדיקים למהר"ם פאפיר"ש שכתב בשם מהר"ם יגריין, שאין רוח רעה סרה מהידים שחרית עד אחר הנגוב, ולפי"ו לא יברך עד שנגב, ולא כמ"ש בשם סדה"ג בנה"ג (הביאו המג"א, וכמ"ש בה"טו). וגם נגב הידים תחלה ואחר כך ירחץ הפנים. ולפי מ"ש בזה דרוחא נרא איתא בבה"ס כו', אם נגב ידיו ולא רחץ פניו והלך לבה"ס ורחץ ידיו, צריך שנגבם ואחר כך ירחץ הפנים, ע"ש. ומנהגנו לרחץ הפנים בלא נגוב ידים תחלה, ומי שרוצה להתמיר בזה, מ"מ יכול לילך לקח מטפחת לנגב ידיו אף שהוא רחוק מקו ידיו מרא, דלענין זה אין להתמיר כל יגע במלבושיו עד שישל. ובנמ"ל לא משמע פן, וע"י סי' מו. ואיתא בברכות דף נא,

באור הלכה

רגיל להראות טעמיתורה, ויער מעשיו עושה בשמאל, הרי הוא ככל אדם ומקנה בשמאל דעלמא. וכן בארצות החיים שהאריך בזה, ולדבריו יהיה הדין כמו שכתבנו בשם הפריימגדים ולבושי שרד; ואם כותב בדין וישאר מעשיו עושה בשמאל⁽¹⁴⁾, לדבריו גם כן הרי הוא ככל אדם: * וזהו שלא יאחז וכו'. רוצה לומר, אפלו אם אין לו עפר תרומה ומקום מדרון, ואי אפשר לו להשתין בישיבה, ויכול לבוא על ידי זה ללעז על בניו על ידי הניצוצות קשלא יאחז באמה, אפלו הכי אסור. ב"י: לא התר וכו' אבל להתחבף לא. וכן מה שהפיר למי שאינו נשוי למטה מעטרה, גם כן לא התר רק להשתין (ארה"ח). וכן במשנה בירודה שכתבנו דמפר לסרק זקן דמחנות, דלא נרע מעל ידי מטלית עבה, ובפרט אם נסבר כשיטת התוספות המוכחא במגן אברהם דלמשה מטביר, רוצה לומר במקום מיתו:

מתחם על ידי כה. ולפעמים מתר לאחז באמה להשתין, כגון על ידי מטלית עבה שאינו מחם, (לו) אבל על ידי החלוק אסור. (לו) ויש מפקפקין גם על ידי מטלית עבה, משום דלא ידעין שעורו: **טז** (ל) להתחבף לא. לפי שהחכמה מביא לידי חשום, ובקל יבוא לידי שי"ז. וכן בתיי"א שמתיר על ידי כה. ובמ"ר לסרק זקן מתחנן, אף שלא יגע אז באמה בידו. וכן באור הלכה: **יז** (לא) בל תשקצו. ואם משהה עצמו לקטנים⁽¹⁶⁾, עובר משום בל תשקצו⁽¹⁷⁾, ומשום שלא יהיה עקר⁽¹⁸⁾. והמשהה מלהפית (לח) אינו עובר על בל תשקצו. גם האסור בל תשקצו⁽¹⁹⁾ (לט) נדחה מפני כבוד הגריות⁽²⁰⁾, כגון המשהה נקביו עד שימצא מקום צניע וכהא גנא^(20א). וזהו מאד לקחם היטב, כי צוה במקומה במשהה, כמו שכתב בסימן עו סעיף ה⁽²¹⁾. וטוב (מ) לרחץ פי הטבעת במים או ברוק⁽²²⁾:

א (א) ירחץ ידיו וכו'. יש על זה שני טעמים: (ב) הראש כתב, לפי שידים של אדם עקבניות הן, ואי אפשר שלא יגע בבשר המטנף בלילה⁽¹⁾, לזה תקנו חז"ל ברכה על הניטלה לקריאת שמע ולהפלה⁽²⁾. והראש ב"א כתב, לפי שבשחר אחר השנה אנו נצפים בברכה חדשה, דכתיב וחדשים לבקרים ובה אמונתך, צריכין אנו להודות לו ויתברך שבראנו לכבודו לשנתו ולברך שמו. ועל דבר זה תקנו בשחר כל אותן הברכות שאנו מברכין בכל בקר, לכן גם דבר זה תקנו בשחר — להתקדש בקדשותו ולשל ידיו מן הפלי בכהן שמקדש ידיו מי הפיור קדם עבודתו. ולהלכה אנו תופסים כשני השעמים לחמרא לענין נטילה⁽³⁾, ובדלקפן בנה הסימן. ואם לא ברך על נטילת ידים קדם התפלה, שוב לא יברך אחר התפלה לכלי עלמא⁽⁴⁾ [ח"א]: (ב) ויברך. ומיד אחר הניטלה יברך ואין צריך להסתין על הנגוב, (ג) וגם הנגוב אין מעכב⁽⁵⁾. ויש מחמירין שלא יברך עד אחר שנגב ידיו, דסבירא להו דאין רוח רעה סר מהידים עד אחר הנגוב, וסבירא להו דאסור לברך בידים שרוח רעה שורה עליהם; אבל דעת הפוסקים אין בזה⁽⁶⁾ [ארה"ח]. כתב בסדר היום שלא יגע במלבושיו עד שישל⁽⁷⁾. ובגמרא לא משמע פן [מ"א]. איתא בברכות דף נא, אל תשל חלוקה שחרית מיד השמש ותלבש, משום סכנת מזיקין, אלא ישלחו בעצמו ממקום שהוא שם; ואפלו אותו השמש (ג) כבר נטל ידיו. אמרין בגמרא: רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום משום כבוד קונו. ובמדינתנו שאין אנו הולכים יחפים, אין צריך לרחץ רגליו שחרית [פמ"ג]: (ג) גם אפר יצר. הטעם (ד) משום דבבקר נעשה בברכה חדשה, וצריכין אנו להודות לו, ונתקן ברכת אלהי נשמה [על הנשמה]⁽⁸⁾ ו' אפר יצר' על יצירת הגוף. ויש עוד טעמים אחרים, עין (א) ביאור הגר"א.

(ג) גמרא: (ל) עלת תמיד: (ל) ו' ומגן אברהם, וכן מסיק בהפריי"ס, ולא בסמקלין: (לו) אליה רבה ובפריי"ס: (לו) שם בשם בכור שור: (לח) פריי"ס: (לט) פריי"ס: (מ) אחרונים: (ה) בבית יוסף: (ז) מן אברהם סעיף קטן ו: (ז) פריי"ס: (ז) מן אברהם וסג"א:

שער הציצין

